

แนวทางการพัฒนาระบบการยุติธรรมทางอาญาไทย

Guidelines to Develop the Criminal Justice System in Thailand

ปรีชา กลัดสวัสดิ์¹ อชิรญาณ์ กลัดสวัสดิ์^{2*}
Preecha Kladsawat¹ Achiraya Kladsawat^{2*}

Received: Jul 7, 2024 Revised: Oct 19, 2024 Accepted: Oct 29, 2024

¹ ปริญญาเอก, พลตำรวจตรี, อดีตผู้ทรงคุณวุฒิสำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 10330

² อาจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี, 84100

¹ Ph.D., Pol.Maj.Gen., Special Expert of Royal Thai Police (Retired), 10330 Thailand

² Lecturer, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University, Suratthani, 84100 Thailand

* Corresponding author: E-mail address:

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้นหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ให้มีความยุติธรรมตามคาดหวังของประชาชนที่ต้องการเห็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความเป็นธรรม มีประสิทธิภาพ และประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ง่าย ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีลักษณะ ที่ยึดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน มีความเท่าเทียมและไม่เลือกปฏิบัติ มีความเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำจากผู้บังคับบัญชาภายในองค์กร ฝ่ายการเมือง หรือผู้มีอำนาจภายนอกองค์กร เป็นกระบวนการที่ดำเนินการด้วยความรวดเร็ว ไม่ล่าช้า ถูกต้อง เป็นธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้ มีประสิทธิภาพ มีมาตรฐานที่สอดคล้องตามมาตรฐานสากลและก้าวทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง

การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย เพื่อให้เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ดี มีประสิทธิภาพ จึงควรมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยตามแนวทางลักษณะกระบวนการยุติธรรมที่ดี คือ พัฒนา องค์ความรู้ที่ใช้ในการปฏิบัติงานโดยการจัดเก็บระบบฐานข้อมูลองค์ความรู้อย่างเป็นระบบสามารถนำมาใช้ได้ อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ นำทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จิตใจแห่งการให้บริการโดยนำหลักหลักธรรมมาภิบาลมาใช้ในการปฏิบัติงาน และการพัฒนาการศึกษานิติศาสตร์ ให้มีการศึกษากฎหมายในฐานของศาสตร์ที่ใช้แก้ปัญหาสังคม และให้บัณฑิต ทางนิติศาสตร์ศึกษาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้มีพื้นฐานความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมด้วย พัฒนาระบบสวัสดิการและค่าตอบแทนให้เหมาะสม พัฒนาการป้องกันการถูกแทรกแซงจากผู้มีอำนาจเพื่อให้ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมได้รับความเป็นธรรมและมีขวัญกำลังใจ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน และการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาไทย เป็นต้น

คำสำคัญ: กระบวนการยุติธรรมทางอาญา, ยุติธรรม, หลักธรรมาภิบาล

Abstract

This article purposes to seek the guidelines to develop Thai criminal justice system which requires to serve a justice based on citizen's expectation on its fairness, efficiency, and accessibility. The great criminal justice system must be consistent with the rights and liberty protection of citizens, anti-discrimination, and independent from whether inside or outside of its related organisations. Also, the swiftness, transparency, international standard, and modernization must be pondered to apply into the system.

To develop the criminal justice system in Thailand, the system should employ the proper guidelines for its development such as organising database system for certain circumstances, applying theories relating to criminal justice system into practices appropriately, cultivating desires morality and ethics considering the principles of good governance, improving legal studies as the disciplines to resolve social problems and to ground a foundation of criminal justice system for law students, encouraging appropriate welfare system and payment for officials, preventing government interference which benefits to individuals for achieving a justice and morale and literally results a great service serving to access a justice, and maintaining appropriate environment of Thai criminal justice system.

Keywords: Criminal justice system, Justice, The principles of good governance

1. บทนำ

กระบวนการยุติธรรมเป็นสาระสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม (Rule of Law) อันเป็นการปกครองโดยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process of Law) กระบวนการยุติธรรมมีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบสุขของสังคม โดยการอำนวยความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย จึงจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาให้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและเสมอภาค ตลอดจนเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ในขณะเดียวกันต้องเป็นกระบวนการที่สามารถปกป้องสังคมจากอาชญากรรมทุกรูปแบบ ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลบางกลุ่ม และสามารถให้ความคุ้มครองรับรองสิทธิของผู้ด้อยโอกาสได้ด้วย [1]

ประชาชนมีความคาดหวังต่อกระบวนการยุติธรรมว่า เป็นกระบวนการที่มีความยุติธรรม เป็นธรรม มีความเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติ เพราะการอยู่ในสังคมที่มีความยุติธรรมจะทำให้มีความสุขสบาย รู้สึกมีเกียรติ มีกำลังใจ แต่ถ้าอยู่ในสังคมที่ไม่มีความยุติธรรมก็จะขาดกำลังใจ ท้อถอย หดหู่และเดือดร้อน ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ดี มีลักษณะ 9 ประการ ดังนี้ [2]

1. เป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความเมตตา
2. เป็นกระบวนการยุติธรรมที่เน้นการป้องกันเชิงรุกไม่รอให้ปัญหาเกิด
3. เมื่อประชาชนถูกตั้งข้อหาจะต้องไม่ถูกซ้อม ไม่ถูกยัดเยียดข้อหา ไม่ถูกวิสามัญฆาตกรรม
4. สื่อมวลชนมีจิตสำนึกไม่ล่วงล้ำละเมิดสิทธิผู้อื่น เช่น การเสนอข่าวต้องเสนอข่าวตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน ไม่นำเสนอข่าวที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์ในชั้นศาล กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีการควบคุมสื่อให้อยู่ในกรอบการเสนอข่าวภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
5. กระบวนการสอบสวนมีความเป็นธรรม โปร่งใส ไม่สร้างหลักฐานเท็จ หรือทำร้ายผู้ถูกกล่าวหาให้รับสารภาพ ผู้ที่ถูกสอบสวนควรมีทนายให้ความช่วยเหลือ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
6. อัยการมีความเป็นอิสระ โปร่งใส ถูกต้อง เป็นธรรม สามารถตรวจสอบได้
7. ตุลาการมีความเป็นอิสระ ถูกต้อง เป็นธรรม ตรวจสอบได้ตามกฎหมาย เพราะไม่ควรมีบุคคลหรือองค์กรใดในประเทศที่อยู่เหนือการตรวจสอบ
8. ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคกันโดยกฎหมาย ปัจจุบันนี้พูดกันเสมอว่าคุกไว้ซึ่งคนจน จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการหรือโครงสร้างที่เป็นหลักประกันว่าทุกคนเสมอภาคกันโดยกฎหมาย แม้ว่าจะเป็นเรื่องยากแต่สังคม ก็จำเป็นต้องก้าวไปสู่จุดนี้ให้ได้
9. คนผิดที่ได้รับโทษตามกระบวนการยุติธรรมแล้ว มีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมได้ในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ไม่ใช่ถูกตีตราและผลักดันให้ออกจากสังคมซึ่งเป็นการผลักดันคนดังกล่าวให้ไปสู่สังคมใหม่ที่เลวร้ายยิ่งขึ้น

ลักษณะกระบวนการยุติธรรมที่มีความยุติธรรมทั้ง 9 ประการนี้ เป็นกรอบแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยที่จะพัฒนาขึ้นมาต้องมีลักษณะสอดคล้องกับลักษณะกระบวนการยุติธรรมที่ดีดังกล่าว เพื่อให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย มีความยุติธรรม มีความเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของประชาชนต่อไป

2. มาตรฐานสากลกับปัญหากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง กระบวนการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์บุคคลผู้กระทำความผิดหรือต้องสงสัยว่ากระทำความผิดกฎหมายอาญา และการหาตัวผู้รับผิดชอบต่อการกระทำผิดนั้น กระบวนการยุติธรรมจึงต้องให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัย เหยื่อที่ถูกกระทำและสังคมโดยรวม ดังนั้น กระบวนการปฏิบัติต่าง ๆ จึงต้องรวดเร็ว แม่นยำ และมีประสิทธิภาพ [3]

การจะให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนเท่าเทียมกันได้นั้น จำเป็นต้องมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิของฝ่ายต่าง ๆ ไว้อย่างรัดกุม ซึ่งตามมาตรฐานสากลนั้นได้มีกฎหมายระหว่างประเทศกำหนดไว้เป็นจำนวนมาก เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right U.N. 1948), กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและทางการเมือง (International Convention on Civil and Political Rights U.N. 1966) ซึ่งใช้บังคับเมื่อ 23 มีนาคม 2519, ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกกระทำทารุณโหดร้ายหรือถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ซึ่งสมัชชาสหประชาชาติรับรองเมื่อ 9 ธันวาคม 2518, ข้อตกลงการต่อต้านการกระทำทารุณโหดร้าย หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน (Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ขององค์การสหประชาชาติที่ใช้บังคับเมื่อ 26 มิถุนายน 2530, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ขององค์การสหประชาชาติที่ใช้บังคับเมื่อ 2 กันยายน 2535 นอกจากนั้นองค์การสหประชาชาติยังได้กำหนดหลักปฏิบัติ (basic principles) และวิธีการปฏิบัติ (guideline) เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ อีกหลายเรื่องเพื่อที่จะให้มนุษย์ทุกคนได้รับการปฏิบัติจากกระบวนการยุติธรรม โดยการรับรองสิทธิของความเป็นมนุษย์อย่างเสมอภาค

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในข้อต่อไปนี้ ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานสากลที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของทุกประเทศต้องนำมาพิจารณาปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ [4]

ข้อ 4 บุคคลใดจะถูกบังคับให้เป็นทาสหรืออยู่ในภาวะจำยอมใดๆ มิได้ การเป็นทาสและการค้าทาสจะมีไม่ได้ในทุกรูปแบบ

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงทัณฑ์ ซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือหยาบเถื่อนได้

ข้อ 7 ทุกๆ คนต่างเสมอกันในกฎหมายและชอบที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกๆ คนชอบที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอหน้าจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และต่อการยุยงส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น

ข้อ 8 บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผลโดยศาลแห่งชาติซึ่งมีอำนาจ เนื่องจากการกระทำใดๆ อันละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐาน ซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือจากกฎหมาย

ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศโดยพลการมิได้

ข้อ 10 บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันจะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และเปิดเผย โดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ ในการวินิจฉัยชี้ขาด สิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใดๆ ทางอาญา

ข้อ 1 (1) บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะถูกตัดสินว่ามีความผิดตามกฎหมาย จากการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยโดยศาล

(2) บุคคลใดจะถูกถือว่ามีความผิดอันมีโทษทางอาญาใดๆ ด้วยเหตุที่ตนได้กระทำหรือ ละเว้น การกระทำการใดๆ ซึ่งกฎหมายของประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่มีการกระทำนั้นมิได้ระบุ ว่าเป็นความผิดทางอาญามีได้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่ใช้อยู่ในขณะที่การกระทำผิดทาง อาญานั้นเกิดขึ้นมิได้

การที่จะให้เกิดการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair-trial) นั้น เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทุกส่วน ซึ่งเริ่มตั้งแต่กระบวนการปฏิบัติในระยะก่อนการพิจารณา (pre-trial) ระหว่างการพิจารณา (at trial) และหลังการพิจารณาคดีในขั้นตอนของการบังคับคดี (post-trial) ซึ่งได้แก่การลงโทษในระดับต่าง ๆ กระบวนการทั้งหมด เกี่ยวข้องกับสถาบันต่าง ๆ ของสังคมซึ่งต้องปฏิบัติงานโดยสอดคล้องประสานร่วมมือกัน ตลอดจนถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสม จึงจะเกิดประสิทธิภาพของระบบงานทั้งหมดอย่างแท้จริง มิฉะนั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบจะไม่สามารถพัฒนาไปสู่มาตรฐานสากลดังกล่าวได้ [5]

การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย นอกจากความไม่พร้อมในการจัดเตรียมองค์กร ความไม่พร้อมของสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน ก็มีผลกระทบต่อบบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทย ด้วยเช่นกัน สภาพปัญหาของระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยในปัจจุบันที่สำคัญมีดังนี้ คือ

1. ปัญหากรอบความคิดเชิงอำนาจ-คุณธรรม ปัญหาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของไทย ไม่ค่อยก้าวหน้าเนื่องจากกรอบความคิด เรื่องอำนาจรัฐที่สืบทอดมาจากระบบการปกครองในอดีต ซึ่งถือว่า กฎหมายเป็นคำสั่งของรัฐชาติปิตัย รัฐมีอำนาจเบ็ดเสร็จและมีอำนาจสูงสุดในการกำหนดความเป็นไปของสังคม ในทุกๆ ด้าน แม้ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 แต่การที่

ระบอบประชาธิปไตยของไทยไม่มีโอกาสได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะเห็นว่าอำนาจนิยมยังฝังรากลึกในสังคมมาโดยตลอด เช่น มีการปฏิวัติ รัฐประหาร ยึดอำนาจจากกลุ่มประชาธิปไตย สถาปนาอำนาจเผด็จการขึ้นมาบ่อยครั้ง โดยอ้างสถาบันหลักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพื่อให้ได้รับความชอบธรรมจากสังคม แต่เนื้อแท้หวังอำนาจนิยมเพื่อตนเองและพวกพ้องตลอดมา มีการเปลี่ยนแปลงระบบศาลยุติธรรม 3 ศาล เพื่อให้มีการกลั่นกรองให้เกิดความยุติธรรมตามกรอบของกระบวนการยุติธรรมให้เหลือเพียงศาลเดียวโดยไม่ต้องมีการกลั่นกรองเป็นเหตุให้สิทธิเสรีภาพของคนในสังคมได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ศ.ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้วิเคราะห์ต้นตอของปัญหานี้ว่า เป็นเพราะระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทยที่รับมาจากต่างประเทศ “ไม่มีคุณธรรมที่สอดคล้องกับสังคมไทย” คือเป็นระบบที่ขาดธรรมะแห่งการจัดสรรประโยชน์ให้กับคนทุกกลุ่มอย่างครบถ้วน เพราะผู้กุมอำนาจรัฐสามารถใช้อำนาจผ่านระบบกฎหมายและหาประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้องได้ โดยไม่มีกลไกหรืออำนาจใดในสังคมทำหน้าที่ตรวจสอบ ทัดทานและถ่วงดุล ในขณะที่สังคมตะวันตก ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของระบบกฎหมายสมัยใหม่ได้พ้นจากสังคมอำนาจนิยมแล้ว สังคมหรือประชาชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ สามารถควบคุมรัฐและกลไกในการออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเข้มแข็ง [6]

แม้แต่กระบวนการยุติธรรมนอกระบบกฎหมายที่เคยมีอยู่ในสังคมและชุมชนดั้งเดิม การใกล้ชิดระบับข้อขัดแย้งโดยผู้ใหญ่ที่ได้รับความเคารพนับถือในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ดำเนินการในอดีตและเป็นที่ยอมรับในสังคม กลับเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับจากระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ เพราะมองว่ากระบวนการทั้งปวง นับตั้งแต่การออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การวินิจฉัย ตัดสินข้อพิพาทล้วนเป็นอำนาจของรัฐกระบวนการในการชี้ขาดข้อพิพาทในสังคม ต้องเป็นกระบวนการที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเป็นคนใช้ที่ตำรวจต้องเป็นคนจับ อัยการต้องเป็นคนสั่งฟ้องและศาลต้องเป็นคนตัดสิน [7]

2. ปัญหาทางวัฒนธรรมและโครงสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ โครงสร้างของสังคมไทยในระบบอุปถัมภ์ที่ผู้น้อยต้องส่งส่วยให้ผู้ใหญ่ได้แปรเปลี่ยนตามยุคสมัย มาเป็น “ผลประโยชน์” ในรูปต่าง ๆ แต่แก่นแท้ของความสัมพันธ์นั้นยังคงเดิม คือ เป็นไปเพื่อหวังการ “อุปถัมภ์” จากผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจในแต่ละระดับไล่เรียงขึ้นไปเป็นทอด ๆ ซึ่งการอุปถัมภ์ที่เป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งในแง่ของกระบวนการยุติธรรม หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจให้ความช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้พ้นผิดอันเป็นสิ่งที่ขัดขวางและบิดเบือนกระบวนการที่มุ่งให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง

อีกประการหนึ่ง การที่บุคลากรชั้นผู้น้อยในกระบวนการยุติธรรมส่งส่วยให้กับผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจเพื่อให้ตนเองได้รับการแต่งตั้งให้สูงขึ้นเพื่อให้เป็นผู้มีอำนาจในอนาคต ก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์อย่างถาวร ผู้ส่งส่วยมีความเจริญก้าวหน้าโดยไม่ต้องทำงานหรือบริการประชาชน ไม่ต้องคำนึงถึงการให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน เพราะมีนายคอยส่งเสริมช่วยเหลืออยู่แล้ว ทำให้มีผลกระทบต่อการพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เพราะเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนวิ่งเต้นเข้าหาศูนย์อำนาจแทนการทำงานบริการประชาชนเพื่อความก้าวหน้า

และความมั่นคงในอาชีพ เป็นการขัดขวางต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวมของประเทศ トラาบใดก็ตามที่คนในกระบวนการยุติธรรมไม่ได้รับความเป็นธรรมตามทำนองครองธรรม ย่อมส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกในหน้าที่ ในการบริการประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมได้เช่นกัน การพัฒนากระบวนการยุติธรรมก็ยากที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์

3. ปัญหาโครงสร้างและกลไกของกระบวนการยุติธรรม ปัญหาโครงสร้างของระบบยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรม เป็นผลสืบเนื่องมาตั้งแต่การปฏิรูประบบกฎหมายตามแนวทางตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รศ.ดร.กิตติศักดิ์ ปรกติ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบยุติธรรมที่เกิดขึ้นภายหลัง ยิ่งสร้างปัญหาและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบที่มีประสิทธิภาพและมีคุณธรรมไม่ว่าด้วยเหตุที่กระทรวงมหาดไทยต้องการอำนาจมากขึ้นหรือทหารยึดอำนาจการปกครอง ทำให้มีการเน้นเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงทางการเมืองมากกว่าการรักษาความเป็นธรรม กลไกการรักษาความยุติธรรมจึงถูกแยกสลาย ปัจจุบันมีการปรับโอนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมแล้วหลายหน่วยงาน เช่น ศาลเคยเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมปัจจุบันถือว่าอำนาจตุลาการเป็นอำนาจที่สามในระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเช่นเดียวกับอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติ เป็นเหตุให้ศาลมีอิสระในการพิจารณาตัดสินคดีทั้งปวงโดยปราศจากการครอบงำจากฝ่ายการเมือง [8] สำนักงานอัยการสูงสุดเคยเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยปัจจุบันเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ [9] ก็ถือว่ามีเอกภาพและเป็นอิสระมากพอสมควร สำนักงานตำรวจแห่งชาติเคยเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย แต่ปัจจุบันได้มีการโอนกรมตำรวจ(เดิม)มาจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่สังกัดกระทรวงใด ๆ โดยขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี [10] ส่วนกรมราชทัณฑ์เคยเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยปัจจุบันโอนมาสังกัดกระทรวงยุติธรรม [11]

การให้องค์กรหลักในกระบวนการยุติธรรมมีเอกภาพและเป็นอิสระเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะการพัฒนาการกำหนดนโยบายหรือการกำกับดูแล หากไม่เป็นเอกภาพและเป็นอิสระก็จะทำให้มีปัญหาอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเมื่อความเห็นของผู้นำในหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกับนักการเมืองที่ควบคุมกำกับดูแลหน่วยงานนั้น มีความคิดเห็นหรือนโยบายไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันก็จะเกิดความขัดแย้ง ซึ่งอาจทำให้การอำนวยความยุติธรรมขาดประสิทธิภาพหรือล้มเหลวได้

4. ปัญหาความรู้และการศึกษาทางนิติศาสตร์ รศ.ดร.กิตติศักดิ์ ปรกติและศ.นพ.ประเวศ วะสี กล่าวว่า การที่ระบบการศึกษาของไทยมุ่งเรียนรู้แบบท่องจำ ซึ่งเท่ากับเป็นการศึกษาความมีอยู่ของกฎหมายบัญญัติมิได้ศึกษากฎหมายในฐานะของศาสตร์ กลายเป็นอีกปมสำคัญของการพัฒนาระบบกฎหมายและความยุติธรรมในสังคม “ระบบการศึกษาของไทยเพียงแต่สอนสิ่งที่มีอยู่มิได้สอนในสิ่งที่ควรจะเป็นหรือสิ่งที่ควรพัฒนา

ทุกวงการตั้งแต่การนิติบัญญัติ การบังคับบัญชาในฝ่ายบริหารขาดแคลนนักกฎหมายที่จะปรับใช้กฎหมายได้อย่างรอบด้านไม่ได้ยึดติดกับตัวบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร” [12]

สอดคล้องกับที่ ศ.ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ชี้ว่า “ระบบการศึกษากฎหมายในปัจจุบันเป็นระบบการศึกษาที่มองกฎหมายเฉพาะเชิงคดี มองกฎหมายแยกส่วนออกมาจากเรื่องอื่น มองกฎหมายที่ตัวบทกฎหมายไม่ได้มองที่ตัวคน มองกฎหมาย ในลักษณะที่บัพัญญัติสำเร็จทางเทคนิค ไม่ได้มองกฎหมายซึ่งเป็นลักษณะส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสังคมหรือสร้างปัญหาให้แก่สังคม” [13]

เหตุที่เป็นเช่นนี้ เป็นเพราะผู้สอนกฎหมายเองต่างก็ผ่านการศึกษามาในระบบเก่าซึ่งอาศัยนักปฏิบัติ คือ ผู้พิพากษาและอัยการเป็นอาจารย์สอน การสอนจึงเป็นที่ยึดจำตัวบทกฎหมาย และแนวทางคำพิพากษาฎีกาเป็นสำคัญ ส่วนในเรื่องกระบวนการยุติธรรม อาจารย์กุลพล พลวัน กล่าวว่าวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรมมีฐานะเป็นวิชาเลือกวิชานึ่งบัณฑิตทางนิติศาสตร์จึงขาดพื้นฐานความรู้ ด้านกระบวนการยุติธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะคาดหวังถึงการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมในทิศทางที่เหมาะสมถูกต้อง [14]

3. ลักษณะกระบวนการยุติธรรมที่ดี

กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงควรมีลักษณะดังนี้ [15]

1. กระบวนการยุติธรรมที่ยึดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในสังคมเป็นเป้าหมายนั้นคือการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ให้ความสำคัญแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้กระทำผิดก็ตาม ประชาชนต้องเข้าถึงได้ง่าย และค่าใช้จ่ายน้อย

2. กระบวนการยุติธรรมต้องใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสียเอง เพราะการที่มีกฎหมายสารบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนยังไม่เพียงพอ ผู้ที่ใช้กฎหมายวิธีสบัญญัติก็ต้องใช้วิธีการที่ถูกต้อง เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมจริงๆ ด้วย โดยเฉพาะผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดตราบใดที่ยังมิได้มีคำพิพากษากฎหมายให้สันนิษฐานว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่ามีคำพิพากษาว่าผู้นั้นกระทำความผิด

3. กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีความเท่าเทียมกันในการบังคับใช้กฎหมาย ความเท่าเทียมหรือเสมอภาคหมายถึง การบังคับใช้กฎหมายกับทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบที่มีคุณธรรม

4. กระบวนการยุติธรรมต้องเป็น “อิสระ” ทั้งจากภายนอกและภายใน อิสระจากภายนอก หมายถึง อิสระจากอำนาจทางการเมืองและอำนาจบังคับบัญชา เช่น การพิจารณาคดีของศาล ผู้พิพากษาต้องมีความเป็นอิสระในการใช้ความคิด ความเห็นและการตัดสินใจ แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องมีการถ่วงดุลการใช้วาระญาณดังกล่าวด้วย เช่น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลตรวจสอบสำนวนแล้วก็อาจมีความเห็นแย้งได้ เพื่อให้ศาลสูงนำไปประกอบการพิจารณาต่อไป อัยการและพนักงานสอบสวนก็เช่นกัน ต้องมีความเป็นอิสระในการทำความเห็นในสำนวน

เช่นเดียวกับผู้พิพากษา ส่วนอิสระจากภายใน หมายถึง ผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมต้องไม่มีอคติ (bias) กับคู่ความ ต้องวางตัวเป็นกลางแล้วพิจารณาดำเนินการไปตามพยานหลักฐานและบทกฎหมายอย่างแท้จริง

5. กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ภาษีตกกฎหมายกล่าวไว้ว่า “ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือ การปฏิเสธความยุติธรรม” (Justice delayed, justice denied) [16] เพราะความล่าช้าเป็นที่มาของความไม่แน่นอนและบางครั้งก็เพิ่มค่าใช้จ่ายโดยไม่จำเป็นอีกด้วยบางครั้งก็ทำให้พยานหลักฐานเสียหายสูญหายจึงเกิดความไม่เป็นธรรมกับผู้ที่ยื่นพยานหลักฐานนี้ด้วย หรือคดีที่จำเลยถูกกักขังไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวระหว่างคดี เมื่อคดีถึงที่สุดปรากฏว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด จะเห็นว่าถ้าการคดีพิจารณาล่าช้า จำเลยก็ถูกกักขังเป็นเวลานานโดยไม่เป็นธรรม ถือว่าจำเลยไม่ได้รับความยุติธรรมจากกระบวนการยุติธรรมเช่นกัน

6. กระบวนการยุติธรรมต้องโปร่งใสและตรวจสอบได้ หากไม่มีระบบที่โปร่งใส ขาดการตรวจสอบก็อาจใช้อำนาจในทางที่ผิดได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการตรวจสอบทั้งตำรวจ อัยการและศาลตลอดกระบวนการดังนี้เช่น ตำรวจจะจับคนต้องมีหมายศาล เว้นแต่มีเหตุให้จับโดยไม่มีหมายจับ เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจจับผู้ต้องหาส่งพนักงานสอบสวนแล้ว ต้องนำตัวส่งศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน [17] กรณีนี้ถือว่า ศาลเป็นผู้ตรวจสอบความโปร่งใสของพนักงานตำรวจ ส่วนในสำนวนการสอบสวนในกรณีที่มีคำสั่งไม่ฟ้องและคำสั่งนั้นไม่ใช่คำสั่งของอัยการสูงสุด ต้องส่งสำนวนพร้อมความเห็นกลับไปให้พนักงานสอบสวน ถ้าในกรุงเทพมหานครให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไม่ฟ้องเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ถ้าในจังหวัดอื่นให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไม่ฟ้องเสนอผู้บัญชาการหรือรองผู้บัญชาการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ในกรณีที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติในกรุงเทพมหานครหรือผู้บัญชาการหรือรองผู้บัญชาการซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในจังหวัดอื่นแย้งคำสั่งของพนักงานอัยการ ให้ส่งสำนวนพร้อมความเห็นที่แย้งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาด [18] กรณีนี้ถือว่าเป็นการตรวจสอบความโปร่งใสระหว่างพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการ นอกจากนี้ เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิร้องขอต่อพนักงานอัยการเพื่อขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี [19] ส่วนการตรวจสอบความโปร่งใสของศาล คือ ผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาครอบครองคณะเพื่อให้ผู้พิพากษามากกว่าหนึ่งนายคานการใช้อำนาจของผู้พิพากษาอื่น ขณะเดียวกันศาลจะถูกควบคุมโดยรัฐธรรมนูญ โดยผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาตัดสินคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง [20] ระบบเหล่านี้มีขึ้นเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมไทยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนในสังคมให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันทุกคน

7. กระบวนการยุติธรรมที่ดี ต้องค้นหาความจริงได้ ว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือผู้บริสุทธิ์ มีประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

8. กระบวนการยุติธรรมที่ดี ต้องก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยฝ่ายนิติบัญญัติ ต้องมีศักยภาพที่จะบัญญัติแก้ไขกฎหมายให้ทันต่อสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพราะบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต้องยึดกฎหมายตามที่ฝ่ายนิติบัญญัติสร้างขึ้นมาอย่างเคร่งครัด

4. แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพราะการดำเนินการจะกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างมาก โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน การที่จะพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องพัฒนาทั้งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ระบบงานของทุกหน่วยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่จะมากระทบต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งอาจทำให้กระบวนการยุติธรรมเสียหาย ไม่ยุติธรรมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรืออาจทำให้ประชาชนที่มารับบริการไม่ได้รับความยุติธรรมที่ควรจะเป็น

สายธารหากต้นน้ำขุ่น กลางน้ำและปลายน้ำก็ไม่อาจใสได้ฉันใด กระบวนการยุติธรรมหากไม่พัฒนาต้นธารแห่งกระบวนการยุติธรรมให้คนในองค์กรได้รับความเป็นธรรมและดำเนินการตามกระบวนการอย่างยุติธรรม ส่วนกลางหรือส่วนปลายก็ยากที่จะได้รับความยุติธรรมที่โปร่งใสฉันนั้น ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยเป็นกระบวนการที่มีความยุติธรรมตามความคาดหวังของประชาชน จึงเห็นควรมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ให้เป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความยุติธรรม เป็นธรรม เสมอภาค และไม่เลือกปฏิบัติ โดยต้องมีการพัฒนาทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้

4.1 การพัฒนาองค์ความรู้

4.1.1 การพัฒนาองค์ความรู้ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานแรกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย การพัฒนาบุคลากรตำรวจให้มีความเป็นวิชาชีพที่สำคัญ คือ การจัดเก็บและรวบรวมเป็นฐานข้อมูลเป็นองค์ความรู้ทางด้านวิชาชีพตำรวจ และการพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยปัจจุบันการรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพตำรวจยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ส่งผลให้การเก็บและรวบรวมองค์ความรู้กระจุกกระจาย ขาดความเป็นระบบ ทำให้ตำรวจในระดับปฏิบัติการเข้าถึงได้ยาก ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในพื้นที่ส่วนมากมักขาดการปฏิบัติตามความรู้ที่ได้รับการอบรมมา หรือจะปฏิบัติตามแบบแผนธรรมเนียมของหน่วยงานที่เคยปฏิบัติมาเป็นหลัก [21]

ดังนั้น สำนักงานตำรวจแห่งชาติต้องรวบรวมฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของตำรวจให้เป็นระบบ ให้ข้าราชการตำรวจทุกระดับสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อให้ข้าราชการตำรวจได้นำมาใช้พัฒนาเพื่อให้เป็นตำรวจมืออาชีพในการบริการประชาชน อันจะทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากประชาชนว่า เป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความยุติธรรมอย่างแท้จริง

4.1.2 การพัฒนาในการนำทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) มาใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ซึ่งปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎี คือ [22]

4.1.2.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) เป็นทฤษฎีที่เน้นหนักทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมุ่งจะควบคุม และระงับปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก

ทฤษฎีนี้สันนิษฐานว่า หากมีการจับกุมผู้กระทำความผิดแล้ว ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดจริง ๆ คือ ผู้ถูกจับจะหลุดพ้นจากการลงโทษของศาลน้อยมาก วิธีการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นตำรวจและอัยการตามทฤษฎีนี้ จะทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้บริสุทธิ์จะถูกปลดปล่อยได้โดยเร็วในชั้นอัยการ แต่ขณะเดียวกันก็อาจทำให้การดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดจริงมีพยานหลักฐานอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งเป็นการค้นหาหลักฐานอย่างไม่เป็นทางการก่อนถึงชั้นพิจารณาของศาล

ดังนั้น การนำทฤษฎีนี้มาใช้ในชั้นพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการ จะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมของทุกฝ่ายอย่างเสมอภาค โดยไม่ปล่อยให้ผู้กระทำความผิดหลุดรอดไปอย่างลอยนวล แต่ขณะเดียวกันต้องไม่นำผู้บริสุทธิ์เข้าสู่กระบวนการโดยไม่จำเป็น

4.1.2.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Legal Process) เป็นทฤษฎีที่ยึดกฎหมายเป็นหลัก การดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความเป็นธรรม และเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกฎหมาย

ทฤษฎีนี้ไม่เห็นด้วยกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมในชั้นตำรวจกับอัยการ แต่จะต้องจัดให้มีการพิจารณาคดี หรือไต่สวนผู้ถูกกล่าวหาอย่างเป็นทางการและเปิดเผยต่อหน้าประชาชนในศาลยุติธรรม โดยผู้ถูกกล่าวหาจะมีความผิดก็ต่อเมื่อศาลพิจารณาชี้ขาดแล้วว่า ผู้นั้นได้มีการกระทำความผิดจริงเท่านั้น ศาลจึงมีความเคร่งครัดต่อผู้ใช้ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมอย่างมาก ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นที่เชื่อถือศรัทธาของประชาชนต่อไป

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในโลก ก็ได้ปฏิบัติตามแนวความคิดของทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง โดยเฉพาะเจาะจง แต่มักเป็นระบบผสมของทฤษฎีทั้งสองนี้ ระบบงานยุติธรรมทางอาญามักจะคำนึงถึงทฤษฎีทั้งสองนี้ควบคู่กันไป เป็นเพียงแต่ว่าอาจจะมึลักษณะที่เน้นหนักไปทางด้านทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งตามสภาวะของสังคมหรือตามพลวัตของการเปลี่ยนแปลงนโยบายของแต่ละประเทศ

4.1.3 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตใต้สำนึกแห่งการให้บริการ

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จิตใต้สำนึกแห่งการบริการนี้มีความสำคัญมาก เนื่องจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ในการให้บริการและการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเป็นสำคัญ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมบางหน่วยงาน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้บังคับบัญชาบางคนไม่ได้มาตามระบบคุณธรรม และไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ จึงทำให้ไม่ได้รับการถ่ายทอด ปลูกฝัง

ในคุณธรรม จริยธรรม อุดมการณ์ ตลอดจนจิตสำนึกที่ดีได้ ส่งผลให้เกิดการละเลยแนวคิดเรื่องการให้บริการโดยประชาชนเป็นศูนย์กลาง [23]

ดังนั้น เพื่อให้การบริการประชาชน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ จึงควรปลูกฝังแนวคิด การนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ประกอบกับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 ให้ทุกภาคส่วนราชการต้องถือปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา [24] ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีได้ระบุหลักสำคัญของธรรมาภิบาล (Good Governance) ไว้ มี 6 หลัก คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ดังนี้ [25]

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) การตรากฎหมายและกฎข้อบังคับให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ [26]

1.1 การใช้อำนาจของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม กระทำอย่างเป็นธรรมและอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย

1.2 กฎหมายที่ให้อำนาจแก่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชน

1.3 การพิจารณาคดีอาญาต้องกระทำด้วยความเป็นธรรม โดยมีหลักการพื้นฐาน คือ คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ผู้พิพากษาต้องมีความเป็นอิสระ มีความเป็นกลาง (impartial) และปราศจากอคติด้วย

1.4 การตัดสินใจใด ๆ ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต้องอ้างอิงจากกฎหมายเป็นหลัก การใช้ดุลพินิจเป็นข้อยกเว้น

1.5 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ต้องบังคับใช้กฎหมายกับประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน

1.6 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนต้องมีค่าใช้จ่ายน้อยและไม่ล่าช้า

1.7 กระบวนการยุติธรรมภายในประเทศต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วย

2. หลักคุณธรรม (Ethics) การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชน พัฒนาตนเอง ให้มีความซื่อสัตย์ และมีความจริงใจ

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) มีสุภาษิตกฎหมายกล่าวว่า “Justice must not only be done” หมายความว่า การอำนวยความยุติธรรมนั้น จะมีความยุติธรรมในเนื้อหาสาระคงไม่เพียงพอ

แต่ต้องแสดงออกให้เห็นว่า กระบวนการอันนำไปสู่เนื้อหาดังกล่าวนั้นมีความเป็นธรรมด้วย ดังนั้น การใช้อำนาจของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงต้องกระทำในลักษณะเปิดเผยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและวิพากษ์วิจารณ์ได้ คือต้องมีความโปร่งใส (Transparency) นั้นเอง [27]

4. หลักความมีส่วนร่วม (Participation) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญ เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานต้นทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปัจจุบันได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติ ตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565 ให้มีคณะกรรมการต่าง ๆ ที่มีทั้งข้าราชการและผู้ทรงคุณวุฒิจากบุคคลภายนอกสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เข้ามากำกับดูแลสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตัวอย่างเช่น คณะกรรมนโยบายตำรวจแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “ก.ต.ช.” [28] คณะกรรมการข้าราชการตำรวจ เรียกโดยย่อว่า “ก.ตร.” [29] คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมข้าราชการตำรวจ เรียกโดยย่อว่า “ก.พ.ค.ตร.” [30] และคณะกรรมการพิจารณาเรื่องร้องเรียนตำรวจ เรียกโดยย่อว่า “ก.ร.ตร.” [31] ส่วนขององค์กรอัยการก็มีคณะกรรมการที่ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น คณะกรรมการอัยการ เรียกโดยย่อว่า “ก.อ.” [32] ในส่วนของศาลก็จะมี คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม เรียกโดยย่อว่า “ก.ต.” ซึ่งมีประธานศาลฎีกาเป็นประธาน ทำให้มีอิสระจากฝ่ายการเมือง เป็นเหตุให้ผู้พิพากษาไม่มีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง [33]

การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำกับดูแล ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการในกระบวนการยุติธรรม จะทำให้ข้าราชการเหล่านี้ ระวังระวังไม่กล้ากระทำผิด จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรมและเที่ยงธรรม เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมมากที่สุด

5. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาของสังคมส่วนรวม

6. หลักความคุ้มค่า (Value for Money) การบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้อย่างประหยัดและคุ้มค่าที่สุด [33]

4.1.4. การพัฒนาการศึกษานิติศาสตร์

การพัฒนาการศึกษานิติศาสตร์ควรมีการ “สังคายนา” หรือปฏิรูปการศึกษากฎหมายในลักษณะของศาสตร์ ไม่ใช่เพียงการท่องจำและเทคนิคการตีความตัวบทกฎหมายกับแนวทางการพิพากษาคดีเท่านั้น แต่ต้องให้ความสำคัญกับทฤษฎี เจตนารมณ์ของกฎหมาย นโยบายและการพัฒนากฎหมายเพื่อให้เข้าใจระบบและกระบวนการในภาพรวม ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมและประชาชน เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการสร้าง “จิตวิญญาณใหม่” ในแนวทางที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องเป็นไปเพื่อสร้างความยุติธรรม ความถูกต้องเป็นธรรม สันติธรรมและมนุษยธรรม [34]

4.2 การพัฒนาระบบสวัสดิการและค่าตอบแทน

หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีความจำเป็นต้องจัดสวัสดิการและค่าตอบแทนให้คุ้มค่าเพียงพอต่อการดำรงชีพ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางทุจริต เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นหน่วยงานแรกของกระบวนการยุติธรรมที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ตำรวจจึงต้องมีคุณธรรมสูง ต้องใช้ความอดทนและเสียสละ ระบบค่าตอบแทนต้องกำหนดให้เหมาะสมกับอำนาจหน้าที่และความยากลำบากในการทำงาน แต่สภาพความเป็นจริง ตำรวจซึ่งต้องลำบากตรากตรำในการทำงานและเสี่ยงภัย แต่พบกับค่าตอบแทนที่ไม่สมดุลกับงาน อันนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ เงินค่าครองชีพไม่พอใช้จ่าย และสวัสดิการที่ได้รับไม่เพียงพอ ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมและความเสมอภาคในการประกอบอาชีพ [35] ทำให้ตำรวจขาดขวัญและกำลังใจ อันอาจก่อให้เกิดพฤติกรรมการใช้อำนาจหน้าที่ในการแสวงหาผลประโยชน์ในทุกวิถีทางและในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในภาพรวม

ดังนั้น ในการจัดระบบสวัสดิการและค่าตอบแทนให้เพียงพอก็เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม เพราะหากสวัสดิการและค่าตอบแทนไม่เพียงพอ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมมองว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม ทำให้ขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานและอาจไปก่ออาชญากรรมเสียเองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ เป็นผลทำให้กระบวนการยุติธรรมในภาพรวมเสียหายได้

4.3. การพัฒนาการป้องกันการถูกแทรกแซงจากผู้มีอำนาจ

การที่มีบุคคลที่มีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมเกิดความล้มเหลวได้ เช่น การบริหารงานบุคคลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ง่ายต่อการถูกแทรกแซง การไม่วางตัวเป็นกลางทางการเมือง และการละเลยต่อระบบคุณธรรมส่งผลต่อการถูกแทรกแซงจากผู้มีอำนาจได้โดยง่าย ลักษณะการบรรจุ สรรหา และการแต่งตั้ง มีลักษณะของระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) มากกว่าที่จะแต่งตั้งในระบบคุณธรรม (Merit System) ดังเห็นได้จากการที่ข้าราชการตำรวจที่มีความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจจะได้รับการพิจารณาความดีความชอบ การแต่งตั้ง และการเลื่อนตำแหน่งเหนือกว่าข้าราชการตำรวจทั่วไป [36]

แม้แต่ปัจจุบัน กฎ ก.ตร.ว่าด้วยการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจ พ.ศ.2567 การแต่งตั้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งระดับผู้บัญชาการและจเรตำรวจลงมาถึงระดับผู้บังคับการ ให้พิจารณาเรียงตามลำดับอาวุโส จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบของจำนวนตำแหน่งว่างในแต่ละระดับตำแหน่ง ส่วนการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ระดับรองผู้บังคับการลงมาถึงระดับสารวัตร ให้พิจารณาเรียงตามลำดับอาวุโสจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละสามสิบสามของจำนวนตำแหน่งว่างในแต่ละระดับตำแหน่งของหน่วยนั้น [37] นั้นหมายความว่า การแต่งตั้งระดับผู้บัญชาการและจเรตำรวจลงมาถึงผู้บังคับการ ซึ่งมียศพลตำรวจตรีถึงพลตำรวจโท มีที่ว่างให้ผู้มีอำนาจพิจารณาผู้มีอาวุโสน้อยได้ถึงร้อยละห้าสิบ ส่วนการแต่งตั้งระดับรองผู้บังคับการลงมาถึงสารวัตร ซึ่งมียศตั้งแต่พันตำรวจตรีถึง

พันตำรวจเอก ผู้มีอำนาจสามารถแทรกแซงให้แต่งตั้งผู้อาวุโสน้อยขึ้นไปได้ถึงร้อยละหกสิบเจ็ด ซึ่งเป็นการร่างกฎหมายที่เอื้อต่อระบบอุปถัมภ์มากกว่าระบบคุณธรรม

4.4. การพัฒนาสภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมที่รายรอบกระบวนการยุติธรรมที่กระทบต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก คือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

4.4.1. การพัฒนาด้านการเมือง เนื่องจากการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดทิศทางของกระบวนการยุติธรรม จึงต้องมีการพัฒนาคุณภาพนักการเมืองให้มีคุณธรรม จริยธรรม นักการเมืองทุกระดับต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพราะกระบวนการนิติบัญญัติหรือการร่างกฎหมายและพิจารณากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขและพัฒนากฎหมายให้เท่าทันยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลงของสังคมกฎหมายที่ผ่านออกมาทุกฉบับ จะต้องมีความเป็นธรรมแก่ประชาชนทุกกลุ่มทุกคนฉะนั้น ผู้ที่จะร่างกฎหมายก็ต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมด้วย

4.4.2. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลต้องส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมอย่างเป็นธรรม สามารถเก็บภาษีมาใช้ในการบริหารประเทศอย่างเพียงพอ และมีการกระจายงบประมาณให้กับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง เพียงพอต่อการบริหารงานและสนับสนุนการปฏิบัติงานของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอย่างเพียงพอ

4.4.3. การพัฒนาด้านสังคม โดยพัฒนาและส่งเสริมให้ประชาชนมีค่านิยมที่ถูกต้องในเรื่องความยุติธรรม มีจิตสำนึกแห่งความยุติธรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ายังขาดอยู่มากในสังคมไทย เนื่องจากการพัฒนากระบวนการยุติธรรมจะสามารถขับเคลื่อนไปได้ก็ด้วยแรงหนุนจากประชาชน ฉะนั้น หากประชาชนมีจิตสำนึกและมีค่านิยมที่ถูกต้องในสังคมไทยการพัฒนาระบบการยุติธรรมของไทยก็จะก้าวหน้าและพัฒนาไปได้ด้วยดี

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ความคาดหวังของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมที่มีความยุติธรรมและเป็นธรรมก็ย่อมมีสูง เพื่อให้ตนเองเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตนเองต้องได้รับความยุติธรรมและความเป็นธรรมมากที่สุด ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงต้องมีความยุติธรรม และมีมาตรฐานเป็นไปตามมาตรฐานสากลเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนชาวไทยและนานาชาติอารยประเทศ แต่ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยยังมีปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหากรอบความคิดเชิงอำนาจ-คุณธรรม ปัญหาทางวัฒนธรรมและโครงสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ปัญหาโครงสร้างและกลไกของกระบวนการยุติธรรม ปัญหาความรู้และการศึกษาทางนิติศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้น การพัฒนาระบบการยุติธรรมทางอาญาไทยจะต้องพัฒนา โดยยึดแนวคิดของ

ลักษณะกระบวนการยุติธรรมที่ดีมาเป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย มีความยุติธรรม เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับทั้งคนไทยและนานาชาติ

5.2 ข้อเสนอแนะ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่มีโทษทางอาญา การดำเนินการ เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ อีกทั้งองค์ประกอบในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่างมีอำนาจหน้าที่ ตามที่กฎหมาย ระบุไว้เท่านั้น ไม่อาจใช้อำนาจไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ [38] ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของคนไทยและนานาชาติที่มีความสัมพันธ์ติดต่อกับประเทศไทย จึงสมควรพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย ดังนี้

5.2.1 การพัฒนาองค์ความรู้

องค์ความรู้ที่ใช้ในการปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกองค์กร เพราะการนำองค์ความรู้ มาพัฒนาให้กับบุคลากรเพื่อให้เป็นมืออาชีพในการปฏิบัติงาน เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของประชาชนและทุกสังคม ย่อมเป็นความปรารถนาขององค์กรทุกองค์กร โดยเฉพาะองค์กรในกระบวนการยุติธรรม การทำให้บุคลากร เป็นมืออาชีพย่อมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด การพัฒนาองค์ความรู้จึงควรดำเนินการ ดังนี้

5.2.1.1 การจัดเก็บและรวบรวมฐานข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ ต้องมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และนำมาใช้พัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เหมาะสมตามสถานการณ์ เพื่อประโยชน์ ในการปฏิบัติงาน

5.2.1.2 การนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาใช้ในการปฏิบัติงาน คือ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) และทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Legal Process) ต้องนำมาใช้ตรวจสอบและถ่วงดุลอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน นอกเหนือจากที่กฎหมายให้อำนาจไว้ และขณะเดียวกันต้องไม่เป็นการปกป้องคุ้มครองผู้กระทำความผิดมากเกินไป จนเป็นเหตุให้อาชญากรหลุดรอดกระบวนการไปอย่างลายนวล จึงต้องมีมาตรฐานในการใช้อย่างเหมาะสมและ เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

5.2.1.3 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและจิตใจแห่งการให้บริการ ผู้บังคับบัญชาต้อง เป็นแบบอย่างที่ดี และมีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม อุดมการณ์และจิตสำนึกแห่งการให้บริการที่ดี มีแนวคิดที่ดี ในเรื่องการให้บริการโดยประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการปฏิบัติงาน คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เป็นต้น

5.2.1.4 การพัฒนาการศึกษานิติศาสตร์ต้องมีการปฏิรูปการศึกษากฎหมายในลักษณะ ของศาสตร์ ไม่ใช่เพียงการท่องจำและเทคนิคการตีความตัวกฎหมายกับแนวทางการพิพากษาคดีเท่านั้น แต่ต้องให้ความสำคัญกับทฤษฎีและเจตนารมณ์ของกฎหมาย การพัฒนากฎหมายเพื่อให้เข้าใจระบบและ กระบวนการในภาพรวมตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมและประชาชน เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

ของกระบวนการยุติธรรม ที่ต้องเป็นไปเพื่อสร้างความยุติธรรม ความถูกต้อง ความเป็นธรรม สันติธรรมและมนุษยธรรม

5.2.2 การพัฒนาระบบสวัสดิการและค่าตอบแทน

ระบบสวัสดิการและค่าตอบแทน เป็นส่วนสำคัญในการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และป้องกันพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ การได้รับสวัสดิการและค่าตอบแทนอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน เป็นการสร้างความเป็นธรรมให้กับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เพื่อไม่ให้ไปกระทำผิดเสียเอง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความล้มเหลวในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในภาพรวม

5.2.3 การพัฒนาแนวทางการป้องกันการถูกแทรกแซงจากผู้มีอำนาจ

การปฏิบัติงานของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บุคลากรทุกคนมีความคาดหวังด้านความมั่นคงในอาชีพ ความก้าวหน้า โดยได้รับการเลื่อนตำแหน่งตามระบบคุณธรรมอย่างเป็นธรรม แต่ปัจจุบันบางหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมการร่างกฎหมาย หรือกฎระเบียบต่าง ๆ ยังเอื้อต่อระบบอุปถัมภ์มากกว่าระบบคุณธรรม เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กฎ ก.ตร.ว่าด้วยการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจ พ.ศ. 2567 ข้อ 47 ควรแก้ไขให้มีการแต่งตั้งทุกระดับเรียงตามลำดับอาวุโส ไม่น้อยกว่าร้อยละเก้าสิบ เพื่อให้ใช้ระบบการแต่งตั้งตามระบบคุณธรรมมากกว่าระบบอุปถัมภ์ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละสิบของทุกตำแหน่งมีไว้เพื่อพิจารณาแต่งตั้งสำหรับผู้ที่มีความรู้ ความสามารถพิเศษจริง ๆ สามารถแต่งตั้งโดยระบบอุปถัมภ์ได้ เพื่อป้องกันการแทรกแซงจากผู้มีอำนาจให้ได้มากที่สุด

5.2.4 การพัฒนาสภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างมาก คือ ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เนื่องจากสภาพแวดล้อมทั้ง 3 ประการ จะเป็นตัวกำหนดทิศทางของกระบวนการยุติธรรมว่าจะไปในทิศทางใด ตัวอย่างเช่น นักการดีมีคุณธรรม จริยธรรม การบัญญัติกฎหมายก็จะมองที่ความเป็นธรรม ความเท่าเทียมความเสมอภาคเป็นหลัก แต่หากนักการเมืองที่ขาดคุณธรรม จริยธรรม การบัญญัติกฎหมายก็จะทำเพื่อตนเองหรือกลุ่มตนเองให้ได้ผลประโยชน์มากที่สุด เป็นต้น ส่วนด้านเศรษฐกิจ หากเศรษฐกิจดี การเก็บภาษีเพื่อนำมาใช้สนับสนุนการปฏิบัติงานหรือการจัดหาอุปกรณ์เสริมการปฏิบัติเพื่อความสะดวก รวดเร็ว ในการให้บริการประชาชนก็จะมีมากขึ้น ในด้านสังคมหากสังคมมีค่านิยมในเรื่องความยุติธรรมที่ดี ถูกต้อง การพัฒนากระบวนการยุติธรรมก็มุ่งไปสู่ความยุติธรรม ตามค่านิยมของคนส่วนใหญ่ของสังคม

สรุป กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยจะมีการพัฒนา มีความก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือ ศรัทธาและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั้งไทยและต่างประเทศในเรื่องของความเป็นธรรม ยุติธรรม เทียงธรรม และเสมอภาคได้ จำเป็นต้องมีการพัฒนาตามแนวทางดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 2-3
- [2] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 13-15
- [3] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 64
- [4] นพนิธิ สุริยะ. (2537). *สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า 114-139
- [5] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 64-66
- [6] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 23-25
- [7] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 29-30
- [8] บุญร่วม เทียมจันทร์, ศรีญา วิชาวธรรม. (2562). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ THE LAW GROUP, หน้า 156
- [9] บุญร่วม เทียมจันทร์, ศรีญา วิชาวธรรม. (2562). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ THE LAW GROUP, หน้า 207
- [10] พระราชกฤษฎีกาโอนกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย ไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2541 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 115 ตอนที่ 73 ก หน้า 15
- [11] กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2545 ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 119 ตอนที่ 103 ก ลง 9 ตุลาคม 2545
- [12] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 24-25
- [13] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 29-30
- [14] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 29-30
- [15] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 57-59

- [16] มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ดีไซน์ จำกัด, หน้า 59
- [17] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87
- [18] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145/1
- [19] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146
- [20] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 188
- [21] คณะกรรมการพัฒนาระบบงานตำรวจ. *ข้อเสนอเบื้องต้นในการพัฒนาระบบงานตำรวจ*. 30 มีนาคม 2550. หน้า 9
- [22] อารี รุ่งพรทวีรัตน์. (2527). *การบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย* วิทยานิพนธ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 66-75
- [23] คณะกรรมการพัฒนาระบบงานตำรวจ. *ข้อเสนอเบื้องต้นในการพัฒนาระบบงานตำรวจ*. 30 มีนาคม 2550. หน้า 9
- [24] ชนะศักดิ์ ยุวะบุรณ์. (2543). *กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดีในการปกครองที่ดี Good Governance*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, หน้า 3-12
- [25] สรรเสริญ อินทรรัตน์. (2550). *กลยุทธ์การบริหารจัดการตามกระบวนการทัศน์ธรรมาภิบาลในองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย*. ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรการจัดการดุขฎีบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, หน้า 49
- [26] ศุภกิจ แยมประชา. (2558). *มองกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยผ่านศึกษาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจริญรัฐการพิมพ์, หน้า 180-181
- [27] ศุภกิจ แยมประชา. (2558). *มองกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยผ่านศึกษาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน จำกัด เจริญรัฐการพิมพ์, หน้า 182
- [28] พระราชบัญญัติ ตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2565 มาตรา 14
- [29] พระราชบัญญัติ ตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2565 มาตรา 22
- [30] พระราชบัญญัติ ตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2565 มาตรา 33
- [31] พระราชบัญญัติ ตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2565 มาตรา 43
- [32] พระราชบัญญัติ องค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 4
- [33] พระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ.2543
- [34] สุพจน์ ณ บางช้าง.พล.ต.ต. (2548). *กระบวนการบังคับใช้กฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, หน้า 14
- [35] อยุทธ เพชรอินท.พ.ต.ต. (2542). *ตำรวจกับการเมืองไทย*. นครปฐม: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, หน้า 19

- [36] สิริวัฒน์ เมนะเสวต.พ.ต.ท. (2543). *การเมืองกับการปรับโครงสร้างกรมตำรวจเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ*.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 206
- [37] ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 141 ตอนที่ 19 ก 5 เมษายน 2567 กฎ ก.ตร.ว่าด้วยการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจ
พ.ศ. 2567 ข้อ 47
- [38] ศุภกิจ แยมประชา. (2558). *มองกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยผ่านศึกษาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ:
ห้างหุ้นส่วน จำกัด เจริญรัฐการพิมพ์, หน้า 16